Funded by the European Union

EUACI EUROPEAN UNION ANTI-CORRUPTION INITIATIVE

ТЕХНОЛОГІЇ ПРОГРЕСУ

чесна розмова PRO

Вересень 2025

Самарі ключових спостережень та рекомендацій у податковій сфері

(за підсумками першого заходу «Чесна розмова PRO податки», реалізованого за підтримки Антикорупційної ініціативи ЄС в Україні (EUACI))

Позитивні зміни та досягнення

Позитивні зміни та досягнення

1. **Оновлення БЕБ.**
   - Проведення прозорого конкурсу та призначення нового керівника БЕБ отримало позитивну оцінку з боку бізнесу та експертів;
   - Формується нова інституційна культура в БЕБ, орієнтована на доброчесність, професіоналізм та партнерство з іншими державними органами.

2. **Посилення антикорупційних інструментів у ДПС.**
   - ДПС впроваджує експериментальний проєкт з підвищення незалежності уповноважених підрозділів від керівників територіальних органів з метою зменшення ризиків неформального впливу та покращення іміджу служби;
   - У Департаменті з питань запобігання та виявлення корупції ДПС запроваджено критерії оцінки ефективності структурних підрозділів.

3. **Прогрес у сфері відкритості та комунікації.**
   - Запущено тестування Єдиного реєстру ліцензіатів, що створює передумови для більшої прозорості;
   - Опубліковано новий перелік «сумлінних платників податків» (увійшло 9673 компанії (+1474)).

4. **Фіскальна стабільність і зростання надходжень.**
   - Податкова служба стабільно перевиконує план зборів Мінфіну, зокрема за рахунок зростання податку на прибуток, ПДФО, військового збору та акцизу з імпортних товарів;
   - У сфері фіскалізації спостерігається зростання виторгу через РРО (з березня до липня +29% р/р) та збільшення кількості фіскальних чеків (+11% у липні порівняно з попереднім роком). Це свідчить про розширення офіційного бізнес-сегменту.

5. **Ознаки детінізації в окремих секторах.**
    - Паливний ринок демонструє позитивну динаміку: рівень сплати ПДВ на АЗС зріс до 1,09–1,58%, що є свідченням виходу частини операцій із тіні;
    - Тютюновий сектор у липні 2025 р. зафіксував ріст виторгів через РРО на 23,9% р/р, що вказує на поступове скорочення нелегальної торгівлі в даному сегменті.

6. **Готовність бізнесу до партнерства з державою.**
    - Більшість опитаних компаній (65%) підтримали підвищення податків у контексті військових потреб України, визнаючи пріоритет фінансування оборони;
    - Бізнес готовий брати участь у тестуванні нових цифрових інструментів ДПС та у публічних консультаціях.

Виявлені корупційні ризики та сигнали раннього попередження

1. **Корупційні ризики під час перевірок.**
    - 48% опитаних бізнесів назвали упередженість та корупційні ризики під час перевірок найбільш критичною проблемою у взаємодії з ДПС;
    - У більшості випадків податківці ухвалюють рішення на користь бюджету, навіть попри обґрунтовані аргументи бізнесу, що створює відчуття несправедливості й підживлює недовіру, і показово, що майже 90% податкових донарахувань, які бізнес оскаржує, зрештою скасовуються судами — це свідчить про системність проблеми.

2. **Закритість частини даних та непрозорість процесів.**
    - ДПС не оприлюднює понад 25 наборів даних, які передбачені постановою КМУ №835. Зокрема відсутня інформація про фінансову звітність компаній, податкову заборгованість та реєстри ліцензій. Це ускладнює роботу журналістів, аналітиків та чесного бізнесу, створює простір для зловживань у публічних закупівлях та знижує інвестиційну привабливість України. Для прикладу, це унеможливлює перевірки, чи має АЗС повний пакет документів на свою роботу, чи існує в “сірій зоні”.

3. **Діяльність тіньового бізнесу.**
    - У сфері торгівлі підакцизними товарами щорічні втрати бюджету оцінюються у 35–39 млрд грн (пальне — 10–11 млрд, алкоголь — 7–8 млрд, тютюн — 18–22 млрд);
    - Алкогольна галузь демонструє зниження рівня сплати ПДВ, що свідчить про зростання тіньового сегменту;
    - Нелегальні заправки та виробництво на базі газового конденсату залишаються серйозним викликом і працюють без належного контролю.
4. **Повільна цифровізація та ризик збереження «ручного управління».**
    - CRM (система управління податковими ризиками), е-аудит (SAF-T UA), е-акциз і система міжнародного обміну інформацією впроваджуються з відчутним відставанням. Нереалізовані цифрові інструменти залишають високий простір для маніпуляцій, вибіркового тиску та корупційних практик.
5. **Зростання кількості кримінальних проваджень.**
    - У 2025 році вже зафіксовано понад 1395 кримінальних проваджень за ухилення від податків і збут підакцизних товарів. Пік припав на червень (258 проваджень). З одного боку, це свідчить про активізацію роботи правоохоронних органів, з іншого — про масштабність проблеми ухилення та існування системних схем.

Проблеми з доброчесністю

1. **Низький рівень довіри бізнесу до ДПС.**
    - 69% компаній не довіряють податковій. Це створює «кризу довіри», яка підриває не лише легітимність податкових органів, але й інвестиційну привабливість України.
2. **Одностороння відповідальність.**
    - Податковий кодекс перенасичений штрафними санкціями для бізнесу. Натомість відповідальність податківців за незаконні або недобросовісні рішення практично відсутня, що створює дисбаланс у відносинах.

3. **Нерівні умови для бізнесу.**
    - Легальні компанії стикаються з недобросовісною конкуренцією з боку тіньового бізнесу. Учасники ринку відзначають, що очікують від держави не нових пільг, а чесних і рівних умов гри, зокрема боротьби з тіньовими торговцями.
4. **Закритість і складність адміністрування.**
    - Система податкового адміністрування перевантажена довільними трактуваннями, інформаційними запитами, блокуванням накладних. Бізнес вважає процеси надмірно складними та непередбачуваними, а електронні сервіси — недостатньо розвиненими.
5. **Недостатня комунікація з бізнесом.**
    - Податківці часто не враховують аргументи платників, що породжує відчуття упередженості. Бізнес змушений звертатися до Ради бізнес-омбудсмена, де близько 60% скарг стосуються саме податкової сфери.

Рекомендації щодо покращення ситуації

1. **Прозорість та відкритість даних (!з об’єктивним урахуванням ризиків війни).**
    - Відкрити фінансову звітність компаній, інформацію про податкову заборгованість і ліцензії на продаж частини підакцизних товарів;
    - Забезпечити доступ до детальної інформації щодо ризикових платників та відшкодування ПДВ;
    - Впровадити публічний доступ до реєстрів і звітності, які не створюють прямих військових ризиків.
2. **Збалансована відповідальність.**
    - Запровадити механізми дисциплінарної, фінансової та іншої відповідальності для податківців за доведені неправомірні дії;
    - Створити незалежні механізми моніторингу роботи податкових інспекторів і перевірок.

3. **Боротьба з тіньовим бізнесом.**
    - Посилити контроль за нелегальними заправками, виробництвом тютюну й алкоголю, а також торгівлею без касових апаратів;
    - Запровадити ефективний контроль обігу газового конденсату;
    - Підвищити штрафні санкції за нелегальну торгівлю підакцизними товарами;
    - Розробити і впровадити законодавчі рішення для контролю за новими сегментами (наприклад, рідини для електронних сигарет, діяльність «дропів»).
4. **Цифровізація та мінімізація людського фактору.**
    - Забезпечити своєчасний запуск CRM, SAF-T UA та E-акциз;
    - Створити механізми, які знижують ризик вибіркового та упередженого втручання інспекторів;
    - Запровадити KPI для ДПС і БЕБ, орієнтовані на скорочення податкового розриву.
5. **Формування нової культури взаємодії.**
    - Перейти від карального підходу взаємодії з бізнесом до партнерського. При неоднозначних нормах податкового законодавства застосовувати більш лояльний підхід до бізнесу;
    - Створити освітні програми та регулярні консультації для бізнесу з метою підвищення довіри.
6. **Кадрові та інституційні зміни.**
    - Представники бізнесу, експерти та прогресивні політики вкрай позитивно віднеслися до кадрового оновлення керівництва БЕБ. Водночас зберігається стійка необхідність забезпечити прозорі та справедливі конкурси під час призначення керівних кадрів у Державній митній службі України;
    - Провести оновлення та/або переатестацію персоналу податкових і митних органів з акцентом на доброчесність і професіоналізм.
    - Потреба в більш широкому залученню представників міжнародних партнерів до конкурсних комісій з відбору посадовців.

7. **Співпраця з міжнародними донорами та бізнесом.**
    - Ефективніше використовувати підтримку міжнародних партнерів для розбудови аналітичних систем і діджиталізації;
    - Залучати бізнес до тестування нових цифрових сервісів і публічних консультацій;
    - Поступово зменшувати залежність від міжнародних донорів та більше спиратися на внутрішні ресурси, зокрема на український бізнес, залучаючи його до фінансування реформаторських ініціатив та аналітичних проєктів.

Загальний висновок

Захід «Чесна розмова PRO податки» показав, що у сфері податкової політики відбуваються важливі позитивні зрушення — від кадрового оновлення в БЕБ і розвитку антикорупційних інструментів у ДПС до зростання фіскальних надходжень та поступової детінізації паливного й тютюнового ринків. Бізнес демонструє готовність до партнерства, зокрема підтримку підвищення податків для фінансування оборони та участь у тестуванні цифрових сервісів. Це формує підґрунтя для довгострокових змін.

Разом із тим, ключовими стримуючими факторами залишаються низька довіра бізнесу до податкової, системні корупційні ризики під час перевірок, закритість частини даних, повільна цифровізація та масштаб тіньового бізнесу, що завдає бюджету мільярдних втрат. Одностороння відповідальність — коли бізнес отримує суворі штрафи, а податківці практично не відповідають за власні помилки чи зловживання — створює відчуття несправедливості й підживлює «кризу довіри».

Пріоритетами на найближчий період мають стати: забезпечення більшої прозорості даних, пришвидшення цифровізації, реальне підвищення відповідальності податківців, а також активна боротьба з тіньовими схемами в підакцизних секторах. Не менш важливим є формування нової культури взаємодії між податковою та бізнесом — від карального до партнерського підходу.

У ширшій перспективі успіх податкових реформ залежатиме від того, наскільки ДПС і БЕБ зможуть поєднати інституційні зміни з якісним оновленням кадрів, ефективним залученням міжнародних партнерів і створенням рівних умов для чесного бізнесу. Це стане визначальним для інвестиційної привабливості України та спроможності держави фінансувати оборону й відновлення в умовах війни.

Funded by the European Union
EUACI EUROPEAN UNION ANTI-CORRUPTION INITIATIVE
ТЕХНОЛОГІЇ ПРОГРЕСУ